

אזהרות מנהגים וידיעות נחוצות לפסח (לפי סדר א-ב)

אלכוהול: אלכוהול רפואי המשימש לחיטוי וכדו', מותר בשימוש בפסח. אלכוהול זה מיוצר בדרך כלל מחומרים סינטטיים, או ממולאסה ומיצי פירות. יש מיעוט קטן של מקומות בחו"ל המייצרים אלכוהול מדגן או מתעשיית היין. מ"מ כיוון שהאלכוהול בארץ מופק רובו ככולו ממולאסה ומה שמיובא מחו"ל אזלינן בתר רובא שאינו מדגן ותעשיית היין ובפרט שהרבה מן האלכוהול לחיטוי ורפואה הוא מפוגל ונפסל מאכילת כלב. ולכן מותר לחטא את הידיים באלכוהול וכד' שמכיל אלכוהול ובפרט שבתערובת החומרים הוא נפסל מאכילת כלב. ולא אמרינן בזה סיכה כשתיה כמבואר בשו"ת אגרות משה אור"ח ח"ג סי' ס"ב שלשם רפואה מותר למרוח משחה שמעורב בה חמץ אפילו לחולה שאין בו סכנה, שאין אומ' סיכה כשתיה כשהסיכה נעשית לשם רפואה. וע"כ כיום שעפ"י הוראות הרופאים חייבים לחטא את הידיים בחומרי חיטוי כנ"ל יש להמשיך ולהקפיד על כך גם אם אין ע"ז כשרות לפסח.

ביצים: יש המהדרים לבשל ביצים בקדרה מיוחדת ולא להשתמש בקדרה שבישלו בה ביצים בקליפתן למאכלים אחרים, מחשש שמא נדבק עליהם חמץ*. וראוי להקפיד לקנות לפסח ביצים המוחתמות בדיו שאין בו חשש תערובת חמץ.

בלונים: יש בלונים המצופים בעמילן מבפנים, ויש בהם חששות של קטניות ואפילו חמץ, ויש להצניעם ולמוכרם עם החמץ לגוי, וכל שכן שאין לנפח בלון בפה בפסח.

בקבוקים: ראוי לנגב הבקבוקים מבחוץ לפני השימוש בפסח, כיון שפעמים שנופל עליהם אבק של קמח או שארית חמץ וכדו', ובפרט הבקבוקים שהיו במשלוחי המנות בפורים.

[בקבוקים וצנצנות זוכית של יין או קפה וכד', ברובם הם תוצרת חוץ, ולשימוש חוזר טעונים טבילה כדין].

בשר מעובד: פעמים שמכיל בנוסף למים ופוספטים, גם חלבון צמחי (כדי לשמור על תכולת החלבון) המופק בדרך כלל מקמח סויה וכיו"ב (קטניות), ופעמים שאף מוסיפים לו גלוטן שהוא חלבון קמח חיטה המופרד ע"י זרם מים (חמץ גמור), ולכן אין לאכול בפסח בשר מעובד, אם לא בהכשר מיוחד לפסח. קישקע בד"כ מכיל חמץ גמור קמח חיטה וגלוטן. וכמו כן בנקניקיות פרווה. בנקניקיות הבשרי החשש בשרוול הנילון המרוח בשומנים המצריכים הכשר מהודר ובד"כ אין בו חמץ גמור, אלא קטניות.

דבק: רוב סוגי הדבק, כגון דבק פלסטי, ניר דבק סלוטייפ, אין בהם תערובת קמח, ולכן אינם בחשש חמץ. ויש להזהר בהדבקת בולים ומעטפות שלא להרטיבם בפה.

דבק שקדים; דבק מורי ספרים: 'דבק שקדים' עשוי מקמח, וכן דבק שעושים מורי הספרים פעמים שמעורבים בו קמח ונחשב כחמץ נוקשה - שמתחילת חימוצו אינו ראוי לאכילה. ואין להשתמש בו בפסח, ופשוט דאפשר למוכרו במכירת חמץ.

* עיין שו"ת משיב דבר לנצי"ב מוולוז'ין ס"י סב. (א"א להגאון מבוטשאטש סי' תמו סעיף ד, וכן כתב בספר טעמי המנהגים אות רי). ובערוך השולחן סי' תנב סעי' יח, כתב שמה שנהגו הנשים שיש להם קדרה מיוחדת לבישול ביצים בפסח ולבישול תפוז"א, אינו מנהג כלל והנשים בעצמן הנהיגו כן.

ידיעות נחוצות מנהגים ואזהרות לחג הפסח

ועיין ביה"ל סי' תמב סעי' ג ד"ה ויש מחמירים: "וראו שלא לשים ספרים ליד אוכל באופן שיש חשש שמא יפול מהדבק שבספר לתוך האוכל".* וכ"ה בבן איש חי שנה א' פ' צ"ו.

דבש טבעי: מעיקר הדין אין בו חשש, ומכל מקום יש להקפיד על הכשר לפסח, מפני חשש לזיוף שמעריבים דבש מלאכותי שיש בו חששות שונים - שנותנים בו גלוקוזה וחומרי טעם וריח, וכן מחשש לנקיון המכונות שבהן ממסים את הדבש. יש לציין כי דבש אינו עובר בישול, אלא חימום קל ויש בו משום בישול בשבת.

דגי נוי עופות ובעלי חיים: מי שברשותו בעלי חיים, כדגי נוי עופות וכדו', יבדוק היטב את האוכל בעבורם, דישי בהם חשש חמץ.

דגים חיים: אין בהם חשש חמץ, ומ"מ מהדרים לקנות אותם לפני הפסח, משום חשש שמא ניתן חמץ במזונם, ובפרט כפיתיון לצודם ע"י הדייגים, ולפני הפסח הוא בטל. ויש קהילות קודש שאינם אוכלים דגים כלל מאחר ובעבר היו נוהגים לשים בפה של הדג לחם טבול ביי"ש כדי לשמר את טריותו (כמבואר בפרמ"ג א"א סוס"י תמוז, יעו"ש מה שדן בזה), ומ"מ כיום שאין עושים כן, אין חשש.

דגים ממולאים: יש להקפיד על כשרות מהודרת לפסח, והם בחשש חמץ גמור משום הליכי היצור, וכן תערובת לחם ושאר עמילנים בהם.

דגים קפואים: אין בהם חשש חמץ, ומכל מקום נהגו בהרבה קהילות שאין אוכלים דגים קפואים אלא טריים, מחשש שבעת נקיונם חיתוכם ואריזתם לא נזהרו מחמץ, ומעיקר הדין אין בזה חשש. דגים מלוחים, כבושים, ומעושנים, נהגו שלא לאכול בפסח מפני ריבוי החששות בהם.

דיו: כתב במועד לכל חי סי' ב סעי' כט: מה טוב לזהר שלא יתן קולמוסו בתוך פיו בפסח, שמא יש בדיו חשש תערובת חמץ. (ועיין חק יוסף סי' תמב ס"ק כג). ובארחות רבינו ח"ב עמ' פב כתב, שמרן החזו"א זצ"ל כתב חידושי תורה בחזה"מ פסח בעיפרון ולא בדיו, מחשש חמץ. (וע"ע שו"ע סי' תמב סעי' י ובמשנ"ב שם, ובחזו"א או"ח סי' קטז אות ז).

ויטמינים: יש ויטמינים שיש בהם חשש חמץ, כויטמין E שיש בו שמן נבט חיטה, וכן ויטמין C ועוד שיש בהם קטניות ועוד חששות. ואפשר לסמוך על המכירת חמץ הנהוגה כיום, להתירם בשימוש אחר הפסח.

חומרות הנוהגים בפסח: אין בזה משום 'לא תתגודדו' או משום יוהרא, וכל משפחה ומשפחה מנהג אבותיהם בידיהם. כ"ה במועד לכל חי סי' ב סעי' יז, והוסיף שם שנהגו שלא לסעוד אצל אחרים, "ומה טוב דבימי הפסח יקיים אשרי יושבי ביתך טפי משאר ימות השנה", עכ"ל.

חזרת: הנקנית לפסח, יש להזהר שלא חתכוה בסכין חמץ, ואפי' אם הסכין אינה בת יומה ונקיה מ"מ דוחקא דסכינא בדבר חריף מפליט ומבליע (משנ"ב סי' תמוז ס"ק פו). ובכשרויות המהודרות מקפידים על כך שיחתכו בסכין חדשה וטבולה כדין.

חלב ומוצריו: יש המהדרים לקנות החלב ומוצריו מער"פ לכל ימי החג, מחשש שמא יש רפתות שמאכילים

* וידוע שמרן בעל הקהילות יעקב זצ"ל נמנע מלהביא לביתו את ספריו מן הכורך ל' יום קודם הפסח מחשש חמץ (אשכבתיה דרבי ח"ב).

ידיעות נחוצות מנהגים ואזהרות לחג הפסח

הבהמות חמץ בפסח (ועיין שע"ת סי' מב סוס"י תמח). ועוד שהפרות המצויות ברפתות בהם פזורים חיטים שהוא מזונם העיקרי עלול להסתנן לתוך החלב בשעת החליבה והחיטה נכבשת עם החלב עד לסינון. וזו אכן המציאות שבמערכות הסינון של החלב מוצאים גרגרי חיטה ולכן החלב שנחלב ויוצר מלפני הפסח נתבטל המשהו חמץ קודם הפסח ואין בו חשש. ולכן הקפידו המהדרים על חלב ומוצריו שיוצרו קודם הפסח. וישנם ועדות כשרות המפרסמים שאינם אחראיים על החלב ומוצריו המיוצרים בפסח. [וכיום ישנן ועדות כשרות המסמנות על מוצרי החלב אם ייצרו מערב פסח].

חנויות: חנויות שבהם נמכרים מצרכי מזון הכשרים לפסח באותה עת שנמכרים גם מצרכי מזון חמץ, יש להקפיד שיהיה מקום מיוחד ונפרד למצרכי הפסח, וכן כלי מדידה מיוחדים למצרכים אלו, מחשש לפירורי חמץ ולתערובת מוצרים שאריזתם שוה.

טבעות נשים: ובפרט המשובצות - יש לנקותם היטב. העונדות את טבעות בימי חג הפסח מהראוי שיגעילו אותם, ולא לעונדם בזמן שהידיים עוסקות בחמין.

טיסה בחוה"מ פסח: כידוע כשרוכשים כרטיס טיסה כלול במחיר הכרטיס המזון של הארוחות שמקבלים בטיסה, וישנן חברות תעופה המגיישים בפסח חמץ ומוצריו, ולכן יש להקפיד בשעה שקונה הכרטיס להתנות במפורש שאינו רוצה לרכוש ולקנות זכות הארוחות, או שיזמין מראש מאכלים הכשרים לפסח, (וכעין זה עיין בשו"ע סי' תנ סעי' ב, ושו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' נו).

ויש להקפיד שלא יחממו את המנות הכשרות לפסח בתנורי החימום של מטבח המטוס משום חשישות דחמץ וגם במקרה שהמטבחים הוכשרו, אך לאחר מכן עלול להיות שהשתמשו במנות חמץ לחימום.

טלפון: שפופרת הטלפון והחוט, בפרט אלו שבמטבח, יש לנקות היטב ולנקר את לכלוכי המזון ובתוכם שיירי חמץ מכל המקומות שנדבקו שם, דחיישין טפי שיש שם חשש חמץ.

ירקות קפואים: נמרחים בעמילן שהוא בחשש קטניות, ובחו"ל עלול להיות עמילן חיטה. ויש מפעלים שמבשלים באותם כלים שמבשלים בהם איטריות.

כיריים: מצויים היום שלושה סוגי כיריים: (א) כיריים גז שהם הנפוצים ביותר ומופעלים באמצעות מבערים כשמעליהם חצובה המיועדת להנחת סירים. (ב) כיריים קרמיות - חשמל, שפועלות באמצעות חשמל שמבעיר ספירלות והמשטח העליון הוא קרמי המיועד להנחת סירים. (ג) כיריים אינדוקציה הפועלים ע"י שדה מגנטי מתחת המשטח הקרמי וכאשר מניחים על המשטח את הסיר, עובר זרם חשמלי תחת הסיר ונוצר חום רב בתחתית הסיר, והסיר מתחמם ומבשל את האוכל שבתוכו, אך המשטח עצמו אינו מתחמם.

אופן הכשרתם: כיריים גז - יש בו ג' חלקים, המגש שתחת המבערים, המבערים והחצובות. את המגש לנקות היטב ולערות מים מכ"ר ולכסותו בנייר כסף. אם לא כיסה ונפל בפסח אוכל חם על המגש, אין לאוכלו כיוון שבד"כ המגש מצופה אמאיל ולא הוכשר בהכשר גמור. החצובה צריכה ליבון - רמ"א תנ"א ס"ד ובמ"ב שם כ' ליבון קל. אך המציאות של החצובה שלנו שונה ממש"כ שם במ"ב ואכמ"ל וכמו"כ קשה להביא את החצובה העשויה מחומר מתכתי קשה לשיעור של ליבון. ולכן אם לא יכול להחליף החצובות לחדשים ינקה היטב ויכסה את החצובות בנייר כסף עבה. המבערים לנקות היטב ולהדליקם עד שיתחמם היטב. כיריים קרמיות - אין

אפשרות להכשירם לפסח מחמת שעלולים להתבקע, ומבואר בשו"ע סי' תנ"א ס"א דלא מהני הכשר כשחיים עליהו שמא פקעי ולכן גם אם רוצה להדליק כל המבערים ולערות מעליהם מים רותחים לא יועיל להכשירם. וקיימת אפשרות להניח מעל הכיריים בלעך מפח ולהניח את הסירים מעליו. כיריים אינדוקציה – אין אפשרות להכשירם לפסח והפתרון המוצע לעיל להניח פח בלעך מעליו לא מועיל כיוון שהדבר לא יאפשר לסיר לסגור את המעגל החשמלי וליצור שדה מגנטי. יש לבדוק אפשרות לכסות את הכיריים במשטח סיליקון שלא יהיה מוגע בין הסיר לכיריים, ומ"מ מאפשר את סגירת המעגל החשמלי לפעילות הבישול בכיריים.

כלים: כלים חדשים העשויים מנירוסטה, אלומיניום וכן כלי כסף טעונים הגעלה מחשש מריחת שומן איסור בעת גמר יצורם. כלי מתכות חדשים בציפוי אמאיל טפלון קרמי א"צ להגעיל כי אין בו חשש מריחת שומן וכמו"כ תבניות אפיה אמאיל חדשות א"צ להכשירם.

כלי חדש שמחמת גדלו א"א להכניסו בתוך סיר מים רותחים על האש, יש למלאותם במים ולהרתיחם באופן שיגלשו המים על השפה העליונה של הכלי, ואף שמבואר בפת"ש יור"ד סי' צ"ב סק"ג ובמשנ"ב תנ"ב ס"ק ל"א דאם בלע מבחוץ אין מועיל הכשר מבפנים, מ"מ בכלים חדשים דלא ברירא כולי האי דהשומן הנמרח הוא איסור ואפשר דהוא פגום מעיקרו סמכין ע"כ ויעוין חזו"א אור"ח סי' ק"כ ס"ק ח-ט. ומ"מ לשמור מאד ולהיזהר מפני כווייה כשעוסקים בהגעלה. במקום הדחק אפשר גם להכשיר כלי מתכות חדשים בעירו מים רותחים מכלי ראשון של פסח.

כלי מתכות חדשים הנקנים מגוי וטעונים הגעלה וטבילה יש לכתחילה להגעילם ואח"כ לטובלם ובדיעבד אם טבל לפני ההגעלה מהני.

כלי אמאיל וטפלון וכן כלי פורצלן שנקנו מגוי מטבילים בלא ברכה. כלי זכוכית, דורלקס ופיירקס – טבילה בברכה.

כלים חד פעמיים: מפלסטיק וניילון, עשויים מחומרים כימיים ואינם בחשש חמץ וראוי להשתמש בלבנים ולא צבועים, ובעשויים נייר וקרטון יש חשש של עמילנים מחמץ או קטניות, מלבד מה שיש עליהם כעין מריחת שעווה או שומן, ולכן יש להקפיד על כשרות מוסמכת.

כלי אלומיניום חד פעמי יש בהם חשש מריחת שומן איסור. ואם קנה בלא כשרות יכניסם לתוך התנור אחר שהפרידם שלא יהיו אחד בתוך השני ויפעיל התנור על דרגת חום גבוהה עד שיתחממו היטב ומהני כליבון קל. או לפחות יערה עליהם מים רותחים כדי להכשירם. אלו המיוצרים בחו"ל יש מן הפוסקים שאף מחייבים טבילה בלא ברכה ובפרט אם בדעתו להשתמש בשימוש חוזר.

מאכלים ותבשילים שאינם חמץ כלל: מאכלים שאינם חמץ כלל, רק שלא נזהרו כראוי מנגיעת חמץ מותר להצניעם עד אחר הפסח. וכתב בשו"ע הרב סי' תמב סעי' ח, דאפילו תבשיל שנתבשל קודם הפסח בקדירת חמץ ב"י, מותר להשהותו עד לאחר הפסח. ועל כן אין לזרוק או לאבד משום 'בל-תשחית'.

מאכלים שנפלו לארץ: לא יאכלם עד שישטפם היטב או יקלפם. מצה שנפלה לארץ נהגו שאין אוכלין אותה (מהר"ם שיק או"ח סי' רכז; א"ר סי' תנא ס"ק מ). וכן קדרה עם תבשיל רותח, לא יעמיד בפסח על רצפת הבית.

ידיעות נחוצות מנהגים ואזהרות לחג הפסח

מברשת שיניים: יש לנקותה ולנקרה היטב ולהדיחה במים רותחים, ונכון להדר ולקנות חדשים לפסח.

מגבונים לחים: שספוג בהם חומר לח עם ריח, יש חשש חמץ, ויש להקפיד על הכשר מוסמך לפסח. ובשבת ויו"ט יש לזהר ביותר מחשש סוחט וקורע.

מוצרי סויה: הכוללים תחליפי בשר צמחיים מכילים בנוסף לחלבון סויה שהוא מקטניות, חלבון חיטה המופק מקמח חיטה לאחר שהפרידו ממנו את העמילן, ונשאר רק החלק החלבוני שבו. ויש מוצרי סויה המכילים גם פירורי לחם. ולכן אלו המקפידים שלא להשתמש אחר הפסח בחמץ שנמכר, יזהרו שלא לקנות המוצרים הנ"ל גם אם נעשו אחר הפסח, כי במפעלים משתמשים בחלבון חיטה שנמכר לפני הפסח, בדרך כלל עוברים שבועות ארוכים אחר הפסח עד שהמפעלים מייצרים חלבון חיטה חדש.

מטאטא: ראוי להשתמש במטאטא חדש לפסח. מטאטא ישן שהיה בשימוש כל השנה צריך לנקותו היטב מפירורי החמץ הנדבקים בו ולרחצו היטב בחומרים חריפים לפגום החמץ הנשאר דבוק בתוכו.

מיץ תפוחים טבעי: צריך השגחה מעולה לכל השנה בכלל ולפסח בפרט, ישנם מפעלים שפסטור המיץ נעשה בכלים שפיסטרו בהם סתם יינם, ויש השגחות שסומכים על כך שהכלים נקיים ושטופים, ואין מכשירים את הכלים כדין אלא סומכים על פגזמת הכלים בעת נקייתם. כמו"כ משתמשים בהרבה מפעלים באנזימים שונים בחשש חמץ או קטניות להציל את המיץ תפוחים.

מפות שולחן: כתב הפרמ"ג (משב"ז סוס"י תנא) וז"ל: "מפות, אין היתר כי אם בכיבוס בחמץ אפר וחבטה - לא בהגעלה, כי אין מועיל לבעין שנכנס בנקבי האריגה", ע"כ. ולכן אין להשתמש בפסח במפות סינתטיות טרילין וכדו' או העשויות ניילון שהיו בשימוש בחמץ, כיון שאין שום אפשרות לכבסם בחמץ כידוע, ונראה דניקוי יבש לא מהני בזה, ואף דיש המקלים בכיבוס במים צוננים ושפשוף היטב (עיין שו"ת צי"א ח"ד סי' ו, ובספר הגעלת כלים פי"ג סעי' רס), מ"מ נהגו ישראל קדושים ליחד מפות ומגבות מטבח (לניגוב כלים) מיוחדות לפסח וכן יש לנהוג. (וכ"ה בקיצור דיני הגעלה להר"מ פיינשטיין זצ"ל שיש להדר ולקנות חדשים לפסח). ויש מחמירים לכבס מפות חדשות קודם שימושם בפסח (מעדני שמואל סי' קיב ס"ק כ).

מצות מצוה לשלם קודם הפסח: כתב המשנ"ב (סי' תנד ס"ק טו): "ויש עוד פרט א' מה שמצוי להכשל בו, כגון אם קנה מצה ומשכן לרשותו, אם המוכר גלה דעתו בעת מכירתו שדחוק למעות ואינו יכול למכור בהקפה, וע"כ עייל ונפיק אחריו אוזוי ומדחהו בלך ושוב ואינו נותן לו, מדינא לא קנה כמבואר בחו"מ סי' ק"ץ סי"ז, וממילא אינו יוצא בהם אח"כ יד"ח מצה מן התורה", עכ"ל. תשלום בצ"ק דחוי אם המוכר נתרצה מהני. ועוד שמבואר בדרכי משה חו"מ סי' קצ"ט ס"ק ב' בשם המהר"ל דבדבר מצוה העמידו חכמים על דין תורה דמעות קונות וא"כ קונה המצות במעות ויעו"ש בקצה ח"ס ס"ק ב'.

משלוח חמץ בדואר: אין לשלוח חבילות המכילות חמץ בימים הסמוכים לפסח, ואם שלח, יש למוכרן במכירת חמץ.

נוהגים לסנן המים: שמשתמשים כל הפסח, אף שאין עליהם חשש. ואנשי מעשה נהגו להכין להם קודם הפסח מים לכל ימי הפסח ומסננים אותו קודם הפסח (שו"ת קרן לדוד סי' קכא). ובמקומות שיש מאגרי מים על הגגות, יש לנקותם לפני הפסח מחשש שמא נפל שם חמץ וכן שאר שרצים. ובסנינון המים אין בזה חשש בורר

(בשבת), כיון שהקפידה היא מחמת הדור מצוה ולא מעיקר הדין, ומרן החזו"א לא נהג בחומרא זו ולא היתה מסננת על הברז שבביתו בפסח ולא הכין מער"פ. וכפי ששמענו שבאותם הימים מאגרי המים המקומיים בבני ברק סיפקו את כל תצרוכת המים בפסח, ואותם מאגרים לא היו בחשש חמץ כלל כידוע. ובמקומנו מפסיקים מס' ימים קודם הפסח את שאיבת המים מהמוביל הארצי וכל תצרוכת המים מגיעה ממקורות שאין בהם חשש.

נזי סוכה: מצוי שתולים בסוכה צלוחית עם קמח ופעמים שמצניעים אותו לסוכות הבא, יש להזהר לבערו, או לכוללו בשטר מכירת החמץ, ולהצניעו עם החמץ.

ניילון נצמד: אין להשתמש בו בפסח לאוכלין, אלא בהכשר מעולה.

נייר סופג: יש בו חשש חמץ בגלל עמילן. ונתברר שיש סוגי נייר שבתהליך יצורן משתמשים בעמילן חיטה, וכשמוציאים המוצות מהתנור ועודן חמות שיש"ב ונוגעת מצה בנייר עלול לבלוע ממנו, וכפי הידוע בנייר רגיל קיים חשש, אך בנייר עיתון אין חשש.

נייר פילטר לקפה: שהוא נייר מיוחד שבו מסננים קפה משמרינו לאחר בישולו, הוברר הדבר בבדיקות מעבדה שביצור הנייר משתמשים בעמילן חיטה ואינו כשר לפסח.

נרות: ראוי להשתמש להדלקת נרות יו"ט בנרות לבנים, מאחר ונרות צבעוניים יש מהם בחשש איסור.

סוכר קוביות: הוא סוכר רגיל שמכניסים לתבנית ועובר תהליך של אידוי משך שעה וחצי עד שמתקשה ומקבל צורת הקוביות. לפנים היו רגילים להשתמש בסוכר קוביות ללא כל חששות, ובשנים האחרונות פורסם שיש חשש שבתהליך יצורו בכבישת הסוכר נמרחות הקוביות והתבניות בחומר שומני "סטארין" המופק בעיקר משומן מן החי למניעת הדבקות קוביות הסוכר בתבניות, וע"כ אין להשתמש בסוכר קוביות ללא הכשר מוסמך בכל ימות השנה ובפרט בפסח. (חשש זה לא שייך בסוכר הרגיל והדק).*

סיגריות: מצד הדבק שמדביקים הנייר, מדינא ליכא חשש בזה הואיל ואינו ניכר כלל ונפסל מאכילת כלב קודם הפסח, (שד"ח מערכת חו"מ סי' א אות ג, כתב שכן עמא דבר להקל). אמנם כבר נתפרסמה הוראה ממרן הגר"נ קרליץ זצ"ל, בענין הסיגריות בפסח שנוסף על השאלות של עצם האיסור לעשן סיגריות כל השנה, יש בפסח חשש איסור של הנאה מחמץ בפסח. וכן ראיתי בקובץ הלכות פסח להרה"ג ר' אברהם בלומנקראנץ זצ"ל מארה"ב, שכיום המפעלים ליצור סיגריות וסיגרים משתמשים בעשרות תמציות טעם וריח שחלקם הגדול בחשש חמץ, שהם מופקים מדגנים, ויש חברות שאף משרים הטבק באלכוהול שאף הוא בחששות שונים. (ולגבי הדבק ציין שהוא מיוצר מקמח אורז), וראוי א"כ להדר ולהמנע לחלוטין מלעשן סיגריות וסיגרים שהם בחששות הנ"ל בחוה"מ פסח. וכתב בשו"ת לב חיים (סי' ק) שכן המנהג בליוורנו, ושכן פסק הגאון ר' רפאל ישעיה אוזולאי בנו של הרב החיד"א זצ"ל.

* ועיין בשו"ת "זהרם הכהן" ח"א יור"ד סי' מ להרה"ג ירמיהו מנחם הכהן שליט"א דומ"ץ באנטוורפן - בלגיה, המתאר ביקור במפעל גדול ליצור סוכר קוביות בבלגיה והמשווק תוצרתו בכל העולם כולל באה"ק, ועד כמה השתדלו בעלי המפעל להעלים העובדה שמשתמשים בשומן "סטארין", ולהערים על הרבנים והמשגיחים שלא יודע להם שה"סטארין" הוא משומן מן החי, ויעו"ש שהאריך בהלכה לדון אי אמרינן דהאיסור בטל או שהוא בעין ולא שייך בו ביטול.

עופות וחלקי הפנים: כתב בשע"ת (סוס"י תסז): "עיין בקונטרס טוב עין שבסוף ועד לחכמים, שכתב שצריך איזה ימים קודם לפסח לקנות עופות [-חיים] הצריך לו לכל הפסח ולהאכילם מעת אכילת דחן ואורז שאין מחמיצים". ועיין שם עוד דהתיר לקנות תרנגולת בפסח משום שמחת הרגל, עיי"ש. וכיום נוהגים במערכות כשרות מהודרות לקנות מספר שבועות קודם לפסח עופות מלולים שמקפידים ליתן לעופות מזון שאינו חמץ, ומ"מ יש להקפיד לשטוף היטב את העופות קודם הפסח ובפרט חלקי הפנים ומקומות שיש בהם חתכים וחריצים שלא ימצא שם מזון חמץ, ויש שנהגו שלא לאכול קורקבנים כלל בימי הפסח.

עמילן לגיהוץ בגדים: יש להזהר שלא להשתמש בעמילן העשוי מה' מיני דגן, ל' יום קודם הפסח (עיין בשו"ע ומשנ"ב סי' תמב ס"ק ג). וכתב בבן איש חי ש"א פ' צו אות יא, שלא ילבש בפסח בגדים שעומלנו בעמילן חמץ אא"כ כיבסם לאחר מכן קודם הפסח להעביר העמילן, דלפעמים מחזיק חולצתו בפיו וכו' וכן מפה שפורסים על השולחן שאוכלים עליו פעמים יזדמן שחתיכת אוכל או פרי לח מונחים עליה וקולטים העמילן וטועם אותו בפיו ע"כ). וכתב בחיי אדם (כלל קל) בדיני הסדר בקצרה, שהמפה והכרים הנוגעים במצת אפיקומן צריך להזהר לפני פסח שלא לכבסם בעמילן.

פטירות: גידול הפטריות נעשה על מצע שיש בו חשש חמץ, ולכן אין להשתמש כלל בפטריות מכל סוג שהוא, אא"כ ברור שהוא מייצור מיוחד לפסח ובהשגחה מעולה.

פירות מיובשים: כתב הרמ"א (סי' תסז סעי' ח) דמנהג אשכנזי שלא לאכול פירות מיובשים אא"כ נעשו במיוחד לפסח וידוע בבירור שנתיבשו באופן שאין בו חשש. (ועיין גם בח"א כלל קכו אות ב). וכן יש להזהר, דישי מקומות שמושחים את הפירות בשומן כדי למנוע ייבוש יתר ופעמים רבות השומן מיוצר משמן קטניות. ולעתים מקבלים ציפוי של סורביטול המפק מעמילן חיטה שהוא חשש חמץ.

פלסטינה, בר בצק, וחומרי פיור: יתכן ועשויים בתערובת דגן. כמו"כ חומר הקרוי 'בר בצק', והיות ואינם ראויים לאכילה דינם כחמץ נוקשה, 'פימו' - כשר.

ציפורן הרהה (בשמים): יש חשש חמץ בספירט שנשרה בו.

קוקוס ומוצרי: יש הנמנעים מלאכול קוקוס ומוצריו בפסח מחשש שהוא קטניות, ונותנים רק לקטנים. והוא טעות שהרי קוקוס ברכתו העץ ואין לו כל שייכות לקטניות ומי שנוהג כן הוא מנהג טעות שא"צ התרה. אמנם יש להזהר שלא להשתמש בקוקוס טחון בלא הכשר מוסמך והשגחה על יצורו בכל השנה ובפרט בפסח, מחשש שמערבים בו גליצרין שמקורו עלול להיות משומן מן החי או קטניות.

קטניות: גרעינים בטנים וכד' וכן שקדים הקלויים עם מלח, בד"כ הם חמץ כי המלח שעליהם מעורב עם קמח כדי לדבק.

קפה נטול קפאין: הוא בחשש חמץ, ויש להקפיד על הכשר מוסמך לפסח. קפה צ'יקו הוא בחשש חמץ.

קקאו: אפי' בהשגחה מעולה לכל ימות השנה אין להשתמש באבקת קקאו לפסח, אלא צריך השגחה מיוחדת לפסח, כיון שיש חברות המוסיפים לקקאו לציטין או אבקת סוכר המופק מקטניות.

שואב אבק: יש לזכור לרוקנו ולנקותו קודם ביעור חמץ.

שום: יש נוהגים שלא לאכול שום בפסח וזה עפ"י הפרמ"ג (סי' תסד א"א ס"ק א) שכתב שכן הוא המנהג אף שאינו יודע לזה הטעם, ואין להקל בפני ע"ה, ולתלמיד חכם אין להחמיר. ובחיי אדם (כלל קכז אות ז) כתב דמה שיש נוהגים שלא לאכול שומים, אין לזה שום טעם וריח, ומותר להתיר להם בפשיטות. שום לח טרי נהגו בהרבה קהילות להשתמש בפסח.

שיבולים צבועות: מתוך סידור פרחים, יש בהם חשש לחמץ משום הרטיבות, ואף שאולי זה בטל מאכילה כמו קופת שאור שיחדה ליישיבה וטחה בטיט (עיין שו"ע סי' תמב סעי' ט), מ"מ המנהג למעשה למכרן במכירת חמץ הרגילה.

שימורי דגים: סרדינים וכדו' השמן בד"כ מקטניות. וגם אם לא מכיל שמן קטניות (או להנוהגים לאכול קטניות בפסח), יש להקפיד על כשרות מהודרת, מחשש שנתבשלו באותו קיטור שנתבשלו בו שימורי חמץ כגון דגים ממולאים בימות השנה שפעמים שהוא חמץ גמור.

שימורי פירות: שימורי פירות צריכים השגחה מהודרת לפסח, שפעמים שמשתמשים בסירופ עשוי מתירס כדי להמתיק הפירות ולא בסוכר.

שיניים תותבות: ינקה אותם היטב בערב יו"ט ויערה עליהם מים רותחים מכ"ר או יגעילם בכלי שני, ויזהר שלא יאכל בהם חמץ חם כ"ד שעות קודם לזמן איסור חמץ. וכן יש להזהר למי שיש בשיניו סתימות וגשרים וכד', שיצחצח היטב את שיניו ולא יאכל חמץ חם כ"ד שעות קודם לזמן איסור חמץ.

שמן זית: יש להקפיד על הכשר מוסמך, שמצוי כיום לרוב זיופים, שמערבים שמן ממקור אחר שצבעו וריחו כשמן זית, והדבר ניתן לגילוי רק במעבדה. וישנם מפעלים בא"י שקונים שמן לא מזוקק מבתי בד ערביים או מחו"ל ויש בהם חשש תערובת שמן קטניות ושאר שמנים ועוד חששות, ע"כ יש להקפיד על שמן זית בהכשר מוסמך.

שמן כותנה: מצויים מוצרי מזון כשרים לפסח המכילים שמן כותנה, לדעת רבותינו גדולי הפוסקים בא"י יש בזה חשש קטניות.

תאנים: מייבשים אותם בקמח, ובמקומות רבים מושחים את הפירות בשומן כדי למנוע ייבוש יתר, והשומן בד"כ מקטניות סויה ובטנים.

תפוחי עץ מדונגים: חלק מתפוזי עוברים הברקה בדונג. לאחר דרישה וחקירה הוברר כי הדונג מכיל שילאק ועוד מרכיבים שומניים ידועים שאכמ"ל*. התפוחים קודם להברקתם מתחממים אך אינם מגיעים לשיעור יס"ב, ויש להדיחם היטב בשפשוף קודם האכילה כדין היתר שנגע באיסור שמן (עי' פת"ש יו"ד סי' צא ס"ק א), וראוי לקלוף התפוחים הנ"ל בכל השנה אך ביותר יש לחשוש בפסח, (ועיין בשו"ת מנח"י ח"י סי' סו מש"כ בזה). כיום יש ועדות כשרות המקפידות כל השנה להשתמש בדונג המיוצר תחת פקוח כשרותי, ואין בו כל חששות הנ"ל.

תנור: לכתחילה אין להכשיר תנור שמשתמשים בו כל השנה בחמץ לצורך פסח. ובמקום צורך גדול ישאל לחכם

* השילאק מקורו מהפרשת חרקים מסוימים ומנוצל בתעשיית המזון להברקה בפרט בממתקים שונים. כשרות השילאק נידונה בדברי רבותינו עיין שו"ת אג"מ יו"ד ח"ב סי' כד שצידד להקל, ובמנח"י ח"י סי' סה, הקל רק בדיעבד.

כיצד להכשיר.

תנור "פירוליטי" – ניקוי עצמי. תנור זה מנקה את עצמו ע"י הפעלת התנור בתכנית שמגיעה לחום של 500 מעלות ומתנקה משאריות השומן והלכלוך, אין לסמוך על כך להכשירו לפסח. מאחר ויש חלקים בתנור שבו לעיתים בשעת האפייה ואין מתחממים כ"כ בשעת הפעלת תכנית הניקוי ובאותם מקומות אין מגיעים אפי' לשיעור של ליבון קל. ובפרט שבתנורים הנ"ל מצופה בחלקו הפנימי בחומר שמונע קלקול המתכת בחום הרב, וחומר זה נראה דלא מהני לו הליבון.

הלכות ומנהגים לערב פסח

ההכנה למצוות

כל מעמד רוחני טעון הכנה גדולה לפניו, לפני שבת קודש – "והכינו את אשר יביאו"; לפני מעמד הר סיני – מ"ט ימי ספירת העומר; לפני יום הכפורים ההכנות דאלול ועשרת ימי תשובה. ועל כולנה, ההכנה דפסח המבוארת בגמ' (פסחים ו ע"א) "שואלים ודורשים לפני הפסח ל' יום". וביאר הב"י (או"ח סי' תכט) דחייב זה הוא בפסח דווקא, משום דיש בהם הלכות רבות, כגון טחינת חיטים, אפיית מצות, הגעלת כלים ועוד.

ההכנה למצוות היא עצמה מצוה רבה, ומובא בספרים הק' בשם האר"י ז"ל שיש וההכנה למצוה גדולה אף יותר מהמצוה עצמה ורמז לזה מגמ' שבת (ק"ח ע"ב): "אמר ר' יוסי יהא חלקי ממתים בדרך מצוה" – לא מתוך מצוה. ביקש ר' יוסי להפרד מעולם המעשה 'בדרך מצוה', היינו מתוך הכנה למצוה (עי' בפ' המהר"ל בח"א שם). וכן מצינו שהכשר מצוה חשוב מהמצוה עצמה, שהדלקת הנרות כשרה בזר, אבל הטבת הנרות דיש אומרים שהיא הכשר מצות הדלקה, פסולה בזר (כמבואר ביומא כד ע"ב וברמב"ם פ"ט מביאת מקדש ה"ה-ז).

במתניתין שלהי מס' חולין מבואר במצות שילוח הקן שהיא "מצוה קלה", ופירש שם רש"י דנקראת מצוה קלה לפי שאין בה חסרון כים. והקשה האדמו"ר בעל אמרי אמת מגור זצוק"ל הרי כמה מצוות מצינו שאין בהן חסרון כים ולא נקראו מצוות קלות? וביאר, ששילוח הקן, מלבד שאין בה חסרון כים – גם אינה צריכה הכנה, וכדרשת חז"ל "כי יקרא" – פרט למזומן, ולכן היא נחשבת כמצוה קלה. ואמנם ההכנה רבה לקראת הפסח וליל הסדר מחשיבות את מצוות היום למצוות חמורות.

ליל הסדר משופע במצוות, בקדושה ובטהרה, וככל שההכנה תהיה ראויה ומושלמת, ישיג יותר השגות רוחניות לכל השנה כולה, שהרי פסח נקרא ראש השנה לרגלים, וכל הרגלים יונקים קדושתם מחג הפסח.

וכתב בספר חיי אדם (חלק ראשון, כלל סח סי' כה): "שומר מצוה לא ידע דבר רע", ר"ל שמחויב כשירצה לעשות איזו מצוה שלא יעשה אותה בחפזון ובפתאום, רק שישמור וימתין (כמו ואביו שמר את הדבר) ויתיישב בדבר היטב איך יעשה... ונראה לי שזהו ג"כ מש"כ 'ושמרתם את המצות'... וזהו 'הכון לקראת אלקיך ישראל', ר"ל שתכין עצמך מקודם ולא בפתע פתאום. וכבר בחנתי בנסיון שכאשר עשיתי מצוה בפתאום לא קיימתי כראוי, לכן צריך לזהר בזה".

ערב פסח – שחרית

א. משכימים לבית הכנסת בערב פסח, כדי שיגמור סעודתו קודם ד' שעות¹.

ב. בתפילת שחרית אין אומרים 'מזמור לתודה', ולא תחנון, ולא 'א-ל ארך אפים' (בהוצאת ס"ת - כשחל ער"פ ביום שני), ולא 'למנצח'².

תענית בכורות

ג. הבכורים וכן מי שבנו הקטן בכור, מתענים בערב פסח³. ותענית זו שאינה אלא ממנהגא⁴, נהגו הבכורים להקל ולאכול בסעודת מצוה או בסעודת סיום מסכת, ואף אם הם עצמם לא סיימו את המסכת, מצטרפים למסיים ואח"כ עושים סעודה⁵.

הגעלת כלים

ד. יש להזהר להגעיל את כלי החמץ, קודם שעה חמישית (סוף זמן שריפת חמץ) בערב פסח⁶.

ה. ואם לא הגעיל קודם זמן איסורו, יכול להגעיל עד כניסת החג, אבל בתנאי שיש במי ההגעלה כמות של פי שישים מנפח הכלי (שאו החמץ בטל במי ההגעלה), או בתנאי שהכלי אינו 'בן יומו' (שלא היה בו חמץ חם או חריף ביממה האחרונה). אך בפסח עצמו, לא תועיל הגעלה גם בתנאים הנ"ל, שחמץ בפסח אוסר במשהו, ואינו בטל⁷.

סוף זמן אכילת חמץ - ביעור חמץ

ו. יש לסיים את אכילת החמץ לפני תחילת השעה החמישית של היום. ובני אשכנז נהגו שאין אוכלין קטניות מזמן איסור חמץ⁸.

¹ מהרי"ל, הו"ד במשנ"ב סי' תכט ס"ק יג.

² רמ"א סי' תכט סעי' ב. והטעם שאין אומרים מזמור לתודה, כתב המשנ"ב ס"ק יב: "שלחמי תודה היו חמץ, ואפי' בער"פ אסור להקריבה, שיבא לידי נותר".

³ שו"ע סי' תע סעי' א. וכתב הטור, הו"ד במשנ"ב ס"ק א, שהוא זכר לנס שניצלו ממכת בכורות.

⁴ משנ"ב שם ס"ק ז.

⁵ משנ"ב שם ס"ק י. וכשאין מזדמן לו סיום מסכת או סעודת מצווה והתענית קשה לו מחמת שחש בראשו או בעיניו, או שמחמת התענית לא יוכל לקיים מצוות הלילה: אכילת מצה, מרור וד' כוסות כתיקונן, מוטב שלא יתענה ויאכל מיני תרגימא – משנ"ב ס"ק ב.

⁶ שו"ע סי' תנב סעי' א, שאז החמץ הנפלט מהכלים בשעת ההגעלה, בטל במי ההגעלה, ואף אם יחזור הכלי ויבלע ממי ההגעלה, מה שפלט הרי זה נ"ט בר נ"ט של היתר, כיון שהוא עדיין זמן היתר חמץ, והוא בטל. משא"כ מתחילת השעה החמישית, כיון שנאסר עכ"פ מדרבנן תו לא מקירי נ"ט בר נ"ט דהיתרא.

⁷ רמ"א סי' תנב סעי' א.

⁸ חק יעקב סי' תעא ס"ק ב. ויש להזהר לפי"ז שלא לאכול פריכיות אורז ושאר מיני קטניות בער"פ מזמן איסור חמץ. ולדעת הפרמ"ג סי' תמד א"א ס"ק ב, מותר גם לדין אכילת קטניות בער"פ. ועי' חזו"א באגרותיו ח"א אגרת קפח שהזהיר מקטניות בשבת ער"פ.

ז. לאחר שסיים את אכילת החמץ, ידיח את פיו וישטוף את ידיו, ינקה היטב את שיניו. שיניים תותבות יש להכשיר (וראה במקורות וההערות איך דרך הכשרתם, וכיצד יש לנהוג בהתקני-פה השונים, כגשרים ופלטות וכדו').⁹

ח. החל מהשעה החמישית ועד תחילת השעה השישית, באותה שעה מותר להנות מהחמץ, וכגון למוכרו לנכרי, או לתת לבעלי חיים לאכול מהם (ובלבד שישגיח שלא יצניעו ממנו)¹⁰.

ט. עד תחילת השעה השישית, חובה לבער את כל החמץ שברשותו, ולתתחילה ראוי לבער את החמץ בשריפה דוקא¹¹, וישרפנו עד שייעשה פחמים¹². לאחר השעה השישית, אסור להנות מהחמץ, ואינו יכול למוכרו לנכרי, ואם לא ביערו קודם לכן, חייב לבערו מיד¹³.

י. לאחר שריפת החמץ - וקודם שעה שישיית - יבטל כל החמץ שברשותו, ויאמר נוסח 'כל חמירא' הנדפס בסידורים, ואם אינו מבין את הנוסח, יאמרו בכל לשון שמבין. ולא יאמרו לפני שהחמץ נשרף, כי אז החמץ אינו שלו ואז לא יקיים מצות שריפת חמץ בחמץ שלו¹⁴.

⁹ כף החיים סי' תמד ס"ק לב. אלו שיש להם שיניים תותבות, פלטות כתרים וגשרים, ראוי שלא לאכול בהם מאכלי חמץ חם בתוך מעל"ע לסוף זמן אכילת חמץ, ולא לו שיש להם טבעות המורכבות ע"ג השיניים מצוי מאד שיש חמץ בעין שקשה מאד להסירו, וצריך בזה זהירות מיוחדת להרחיק ולנקר כל החמץ.

ועיין מעשה נורא שהביא הבן איש חי פ' צו אות ח, באחד שהיה נוהג הרבה בשמירת המצה בלישה ואפיה ובכל הלכות הפסח, והנה בליל פסח אחר שישן חלם שאמר לו אדם אחד אוי לו שאכל חמץ משהו וכו' ונתברר שהיה זה פירור קטן חמץ מאכילה שאכל בער"פ בבוקר, ובעת שהיה אוכל ולועס המצה בלילה נפרד אותו פירור מבין השיניים ונדבק במצה ואכלו עם המצה, וסיים שם: "על כן כמה וכמה צריך האדם לשום לבו בדבר זה להזהר בנקוי שיניו היטב", יעו"ש בדבריו.

אופן הכשרת שיניים תותבות: לאחר נקיון יסודי, יערה עליהם מים רותחים מכלי ראשון, ואם יש חשש שיתקלקלו יכשירים בכלי שני, כ"ה בשבט הלוי ח"א סי' קמח וח"ד סי' עד. שהרי בדרך כלל אין במה שאוכל ושותה חום שהי"ס"ב, ובזה מקלינן לעינן גוש שהוא במקום צורך. ועוד דרוב תשמישו ודאי אינו כן, ובהא סמכין גם לרמ"א על רוב תשמישו, עי"ש.

ועיין בדרכי תשובה סי' פט ס"ק יא, שאין להחמיר בשיניים תותבות לענין אכילת בשר ומאכלי חלב. וכתב שם שכשהיה בוועין שאל לרופא מומחה גדול ואומן בעשיית השיניים מהו תוכן השיניים הללו, והשיב במסל"ת שנעשה ממין א' המובא מאמריקה שבטבעו אינו בולע שום בלוע, וכן יסדו הרופאים, עי"ש בדבריו. והוסיף, דהנני מזהיר לכל יר"ש וכו' ומכ"ש לפסח שראוי לעשות לו חדשים, וכן ידעתי מכמה אנשים יראי ה' שנוהרים בזה, ומ"מ למי שיש שיניים שיש בהם נקבים והרופא מדביק הנקבים במין דבק "סתימות", בזה לא ראיתי ולא שמעתי שיוזהר שום אדם למנוע עצמו מאכילת בשר ואח"כ חלב, ובע"כ ססומכים על היתר זה שהדבק הוא דבר שאינן מקבל שום בלוע לתוכו, ע"כ עיקר דברי הדרכי תשובה שם.

¹⁰ שו"ע סי' תמג סעי' א.

¹¹ רמ"א סי' תמג סעי' א. וטעם הדבר, כ' המשנ"ב ס"ק ו, משום שחוששין לדעת הפוסקים שפסקו כר' יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה, עי"ש. ולכן אין לשפוך על החמץ חומרים פגומים כנפט וכד' קודם שישרפנו. והגר"ח ברלין בנשמת חיים כ' דישאיר לעצמו כזית כדי לקיים מצוות שריפה בכזית. וכ"ה במשנ"ב סי' תמ"ה ס"ק י'. וכמו"כ לא יתן לנכרי או לקטן שישורף החמץ דאין להם שליחות ולא קיים עשה דתשבתו רע"א בהגהותיו סי' תמ"ו.

¹² משנ"ב שם ס"ק א.

¹³ שו"ע סי' תמג סעי' א. ומשנ"ב ס"ק ו.

¹⁴ שו"ע סי' תלד סעי' ב. ומשנ"ב ס"ק יב.

אכילת מצה בערב פסח

יא. אסור לאכול מצה בערב פסח¹⁵.

יב. מומתי זמן האיסור: לדעת רוב הפוסקים אין איסור אכילת מצה בערב פסח אלא ביום, מעלות השחר ואילך¹⁶. ויש נוהגים שלא לאכול מצה מראש חודש ניסן¹⁷.

יג. דין קטנים: קטן או קטנה, שאינם מבינים מה שמספרים להם ביציאת מצרים, מותר להאכילם מצה בערב פסח כל היום, ואפילו בלילה קודם הקידוש, אבל אם יש בהם דעת להבין סיפור יציאת מצרים, אסור להאכילם מצה בערב פסח¹⁸, אבל קודם לכן שרי להאכילם¹⁹.

יד. איזו מצה בכלל האיסור: לדעת רוב הראשונים אסור לאכול בערב פסח רק מצה שיוצאים בה בלילה ידי חובה, ואילו מצה שאין יוצאים בה יד"ח בלילה מותר לאוכלה בערב פסח²⁰. ולכן מצה עשירה - שנילושה במי

¹⁵ ירושלמי ריש ערבי פסחים: "א"ר לוי האוכל מצה בערב"פ כבא על ארוסתו בבית חמיו, והבא על ארוסתו לוקה". וכתב הרמב"ם (פ"ו מחומ"מ הי"ב): "ומי שאכל מצה בערב"פ מכים אותו מכת מרדות עד שתצא נפשו", וכתב במ"מ שם דמקורו של הרמב"ם מהירושלמי הנ"ל, ועי"ש בהג' הרמ"ך ובהר"י מנוח בביאור דברי הרמב"ם. וכ"ה ברמ"א תע"א ס"ב. **טעם האיסור**: עיין ברמב"ם שם שכתב כדי שיהא היכר לאכילתו בלילה. ובהג"ה הל' פסח סי' רפב למד מהכתוב "בערב תאכלו מצות", בערב ולא ביום. ולדעת הפר"ח סי' תעא, דרשה זו אינה אלא אסמכתא בעלמא. אמנם החת"ס בתורת משה פ' בא למד מזה, שמצה אסורה באכילה בערב"פ מהתורה, כלאו הבא מכלל עשה. ¹⁶ נחלקו הראשונים בזמן האיסור, דעת הר"ז והרא"ש והריטב"א בפסחים דף נ ע"א, שהאיסור אינו נוהג אלא משש שעות ואילך שהוא זמן איסור חמץ, ואילו הרמב"ן שם, ס"ל דמעלות השחר אסור באכילה. וכ"ה דעת הרמב"ם שם עפ"י ביאורו של המ"מ. והנה בטור סי' תע"א נקטו כרש"י הרא"ש והר"ז"ה לאסור מזמן איסור חמץ ואילך. והמחבר בשו"ע לא הזכיר כלל איסור זה, אמנם הרמ"א סי' תעא סעי' ב, סתם לאיסור כל היום וכשי' הרמב"ם ומ"מ. ודעת רוב הפוסקים, דבליל י"ד מותר לאכול מצה - שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' רס; א"ר סי' תעא ס"ק ו; חיי אדם קכט יג; ועוד אחרונים. אמנם במג"א שם ס"ק ו התיר ביום י"ג, משמע דבליל י"ד אסור, יעו"ש דהאחרונים השיגו על דבריו, דמשמעות הראשונים דבלילה מותר, ורק ביום י"ד אסור. ובמשנ"ב שם ס"ק יב, כתב דיש להחמיר שלא לאכול מצה ביום י"ד מעלות השחר, משמע שקודם לכן בליל י"ד שרי לאכול מצה. ובאגרות משה או"ח ח"א סי' קנה, דחש למג"א הנ"ל, עי"ש.

¹⁷ חק יעקב סי' תעא ס"ק ז, שהביא משכנה"ג שכתב מנהג קושטא, ומשנ"ב שם ס"ק יב. ויש שהחמירו ע"ע שלא לאכול מצה שלשים יום קודם הפסח. והגר"ש וואזנר הורה דמצות חמץ של כל השנה מותר לאכול. ואי שרי לאכול מצת חמץ בערב"פ קודם שעה חמישית, עיין להלן סעי' טז. ועיין באג"מ או"ח ח"א סי' קנה, שביאר טעמי המנהגים בזה. ¹⁸ רמ"א סי' תעא סעי' ב. ומג"א שם ס"ק ז בשם התרומת הדשן סי' קכ"ה, הו"ד במשנ"ב ס"ק יג. וטעם האיסור, לפי שנאמר "בעבור זה" בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, ואם הקטן מילא כריסו במצה אינו יכול לומר בעבור זה, שאינו חידוש לקטן. ואף שאסור להאכיל הקטנים במצה ערב"פ, מ"מ אין אכילת מצה בערב"פ חשובה כמאכלות אסורות מדרבנן, אלא שמבטל מצות עשה, ולכן קטנים שאינם מבינים בסיפור יציאת מצרים שרי להאכילם במצה ערב"פ. ועי' בשו"ע הרב שם סעי' י, שכתב טעם נוסף, דכיון דאין האיסור מחמת עצמו, אלא הזמן קגרים, שרי להאכילו, וכמו שמותר להאכיל קטנים ביו"כ. [עי' תוס' גיטין ז ע"א: "אין דבר מגונה כל כך אכילה של היתרא בשעת האיסור"].

¹⁹ ואף דיש נוהגים שלא לאכול מצה מר"ח - משנ"ב תע"א ס"ק יב, או אפילו שלשים יום קודם לפסח, מ"מ לקטנים אף שמבינים בסיפור יציאת מצה לא אסור אלא בערב"פ - הל' חג בחג פרק יד סעי' ד.

²⁰ מאירי פסחים עט ע"ב; רבינו מנוח על הרמב"ם פ"ו מחומ"מ הי"ב; ריב"ש סי' תב, ועוד. ואמנם הטעם שכתב המאירי בדף יג, דאין לאכול מצה בערב"פ כדי שיאכל לתיאבון, שייכא גם במצה שאין יוצאים בה יד"ח.

פירות, מותר לאוכלה בערב פסח עד שעה עשירית²¹. אבל אם המצה נילושה במי פירות לאחר שכבר נאפית כתקנה, אינה נקראת מצה עשירה ואסור לאוכלה בערב פסח²². ומנהג דידן שאין אוכלים מצה עשירה בערב פסח מזמן איסור חמץ²³.

טו. מצה כפולה או נפוחה, אף שאסורה באכילה בפסח שמא החמיצה, מ"מ אסור לאוכלה בערב פסח דשמא לא החמיצה ומצה כשרה היא²⁴.

טז. מצת חמץ: מעיקר הדין מותר לאכול מצת חמץ בערב פסח קודם שעה חמישית, אך בזמנינו כיון שמצת חמץ שוה בטעם ובמראה למצת מכוונה לפסח, לכן יש לאסור אכילת מצת חמץ בערב פסח כדי שתהא המצה חביבה ויאכלנה לתיאבון²⁵.

יז. כפתאות, מצה מטוגנת ועוגה מקמח מצה: כופתאות - 'קניידלאך', העשויות מקמח מצה ונתבשלו בכלי ראשון, מותר לאוכלם בערב פסח עד שעה עשירית²⁶. ומצה מטוגנת, עיין במקורות והערות²⁷. אין לאכול עוגות

²¹ שו"ע סי' תע"א סעי' ב ומשנ"ב שם ס"ק י. ועי"ש במג"א ס"ק ה, שהביא בשם הב"ח והמהרי"ל שאם עירב בה מעט מים יוצאים בדיעבד בליל פסח, ולכן אסור לאוכלה בערב"פ, וכ"כ כף החיים שם ס"ק טז, דמי פירות עם מים יש להחמיר דלא לאכול בערב פסח. ואלם המג"א ועוד אחרונים חולקים על הב"ח, דאפי' לש במים ועירב קצת מי פירות אין יוצאים משום מצה כל שטעם מי פירות נרגש בה, וא"כ מותר באכילה בערב"פ. וכתב הרמ"א סי' תס"ב סעי' ד דבמדינותינו אין נוהגים ללוש במי פירות - משנ"ב סי' תע"א ס"ק י, וע' משנ"ב סי' תס"ב ס"ק טו.

²² דרכי משה בשם המהרי"ל, וכ"ה ברמ"א סי' תע"א סעי' ב. ועכ"פ אין לצאת במצה זו יד"ח בלילה, דדלמא אינו לחם עוני, עי"ש במשנ"ב ס"ק ב.

²³ רמ"א סי' תמד סעי' א, וסי' תס"ב סעי' ד. וכ"ה במשנ"ב סי' תע"א ס"ק י וס"ק כא, ובשעה"צ סי' תמד אות ט, שכן נוטה דעת הגר"א עי"ש. ורבותינו האחרונים עמדו על הסתירה בדברי הרמ"א, שבס"ק תמד ותס"ב הנ"ל, מבואר דאסור לאכול מצה עשירה, ואילו בסי' תע"א סעי' ב, משמע שמתיר לאכול מצה עשירה בערב"פ. יעוין בשו"ת שו"מ קמא סי' קע"ה, ובחלקת יואב אור"ח סי' טז, שכתב לחלק בין בפסח דאסור ובערב"פ שרי דלא החמירו כ"כ. ועיין בערוך השולחן סי' תמד סעי' ה, שהתיר. ותימא על דבריו בסי' תע"א סעי' ב, שכתב דאסור לנו מצה עשירה. ובנודע ביהודה מהדו"ק סי' כ"א, הקשה סתירת דברי הרמ"א, וכתב שהמורה להתיר מצה עשירה בערב"פ כל היום לא הפסיד, אם הוא לצורך קצת, ועד חצות היום גם לרמ"א מצה עשירה מותרת, ובפסח אסור. הו"ד בשע"ת סי' תמד ס"ק ב.

מנהג בני ספרד: דמותר לאכול מצה עשירה בערב"פ עד שעה עשירית, כיון שאין יוצאים בה יד"ח עיין ברכי יוסף סי' תסה ס"ק ג, ובשלחן גבוה שם ס"ק ח, שכן המנהג. ואמנם בכה"ח סי' תסה ס"ק מא, כתב שעתה יש מקומות בבני ספרד שאין נוהגים ללוש במי פירות כלל.

²⁴ מג"א סי' תע"א ס"ק ו, וכן המשנ"ב שם ס"ק יב. ועיין בשו"ת האלף לך שלמה סי' ת, דמתיר לאוכלו עד שעת איסור חמץ מטעם ס"ס, ספק שמא אינו מצה וספק דפלוגתא רבוותא אי אסרינן כל היום או רק מזמן איסור חמץ, והוי ספק באיסור דרבנן ולקולא. ואמנם לטעם דאסרינן אכילת מצה בערב"פ כדי שיאכל לתיאבון, יש לאסור בזה כל היום, דאף אם החמיצה המצה טעמה שוה למצה כשרה, וכ"ה הסכמת הפוסקים להחמיר ולאסור כל היום.

²⁵ ע"פ המאירי פסחים יג ע"א, שכתב הטעם שאסור אכילת מצה בערב"פ כדי שיאכל בלילה לתיאבון, ה"ה במצת חמץ יש לאסור וכנ"ל, וכ"ה במקראי קודש ח"ב סי' כה. ועוד שאין זה ודאי חמץ כידוע. ונראה דלענין המנהג שנהגו שלא לאכול מצה שלוש יום קודם הפסח או מר"ח ניסן, בזה יש להקל במצות חמץ ודי לאוסרם בערב"פ, וכן הורה הגר"ש וואזנר. וכתב בנטעי גבריאל שכ"ק האדמו"ר מסאטמר צוק"ל אכל מצה של חמץ אחר ר"ח.

²⁶ משנ"ב סי' תע"א ס"ק כ' ועיין בשו"ע סי' תמ"ד אות א'.

²⁷ כתב השער הציון סי' תע"א אות כ: "ולענין טיגון, הגר"ז וחיי אדם מקילים כמו בבישול, ובפמ"ג מסתפק בזה" והאריך המשנ"ב בסי' קס"ח ס"ק טו ובשעה"צ שם אות נב, אם טיגון הוא כבישול.

הנאפות מקמח מצה בערב פסח²⁸. ואלו המחמירים שלא לאכול מצה שרויה בפסח, אי שרי להו בערב פסח עיין במקורות²⁹.

אכילה בערב פסח

יה. בערב פסח לאחר שעה עשירית מותר לאכול מעט פירות וירקות, בין חיים בין מבושלים, וכן בשר דגים וביצים, ויזהר שלא ימלא כריסו מהם כדי שיאכל המצה בלילה לתיאבון³⁰.

יט. משעה עשירית ולמעלה אסור לשתות מעט יין, משום שהוא משביע, אבל הרבה יין מותר, משום שהוא גורר את תאות האכילה³¹. ולמעשה נהגו להמנע מלשתות יין בכלל³². ומיץ ענבים דינו כיוין³³. יין שרף מותר לשתות רק מעט³⁴.

כ. יש שנהגו שלא לאכול חזרת בערב פסח כדי לאכול בלילה המרור לתיאבון³⁵. וכן שלא לאכול פירות, כדי לאכול החרוסת בלילה לתיאבון, וכן יש מחמירים שלא לפורר או לשבור המצות ערב פסח שלא יבוא לאכול מהם, ואין לחוש לזה³⁶.

²⁸ משנ"ב סי' תע"א ס"ק י"ט ושעה"צ ט"ז, ושו"ת שבט הלי"ח ח"ה סי' קיז החמיר בכל העוגות מקמח מצה שאין לאוכלם, כיון דאם קובעים הסעודה עליהם מברכים בהם, משא"כ "קניידלאך" דהוי מעשה קדרה. וכן הורה מרן הגר"ש אלישיב.
²⁹ נראה דאף למחמירים שלא לאכול מצה שרויה בפסח, אין להחמיר בזה בער"פ, וכ"כ בשערים מצוינים בהלכה סי' קיג אות ז, וטעמו עמו דאם התירו באחרון של פסח כ"ש דיש להתיר בער"פ שהוא קיל מאחרון של פסח, יעו"ש. ודבריו תמוהים, דאחרון של פסח הקילו משום דאנן בקיאים בקביעת דירחא אלא מנהג אבותינו בידינו ואינו אסור או אלא מדרבנן, משא"כ בער"פ לאחר חצות שאיסור אכילת חמץ דאורייתא, מנא לן להקל אז בחשש איסור דאורייתא.
ואפשר דכוונתו להקל בער"פ עד חצות שהוא דרבנן מכ"ש מאחרון של פסח דאין להחמיר במצה שרויה.
ולמעשה המחמירים בשרויה בפסח, נהגו להחמיר גם בער"פ, וכנראה שחששם נובע מבליעת הכלים תוך מעל"ע לפסח, ועי' בסידור פסח כהלכתו פרק טו, ובנטעי גבריאל ח"ב פרק מד.

³⁰ שו"ע סי' תע"א סעי' א, ואף אמנם דהמג"א שם ס"ק ג, כתב ע"פ תוס' בעירובין דירק מבושל משביע בדבר קל, וא"כ אין לאכול בער"פ, אך בחק יעקב חילק, דהתוס' מיירי כשמלפתו בפת אבל ירק לבד אפילו מבושל אינו משביע וכ"כ במשנ"ב ס"ק ד, דירק שרי לאכלו בין חי בין מבושל. ובשעה"צ אות ה, הוסיף שכן הוא מנהג העולם לאכול תפוא"א מבושלים בער"פ. ונדפס בגליון צאנו שאמר האדמו"ר מקלויזנבורג וצוק"ל שהדברי חיים לא אכל תפוא"א בכל השנה רק בער"פ. ועיין בקיצור שו"ע סי' קיג סעי' ה, דמשמע שהתיר רק בעת הצורך לאכול מעט.

³¹ שו"ע שם סעי' א, ועי"ש במשנ"ב ס"ק ו-ז ובביאור הלכה שם. והכמות שאסור לשתות היא מרוב רביעית ועד רוב שתי רביעיות ולא עד בכלל. אף פחות מרוב רביעית שרי, דודאי אינו סועד את הלב, ויותר משתי רביעיות שרי שהוא גורר תאות המאכל, אך שלא ישבע ולא ישתכר דאז לא יוכל לקיים הסדר כהלכתו.
זמן האיסור: משמע בשו"ע דהוא משעה עשירית ואילך, אך במהרי"ל בהל' שבת הגדול כתב שאיסורו מוזמן מנחה גדולה ולמעלה.

³² כ"ה בקונטרס ער"פ שחל בשבת להגר"ח זוננפלד וצוק"ל, ואין כל אדם יודע מה נקרא מועט ומה הרבה, וגם עלול להיות שדעתו לא תהיה מיושבת עליו בלילה ויבטל ממצות הלילה ולכן יש להמנע משתינו. ועיין גם בהגדת מעיינה של תורה שבזמנינו שיש חילוקי דעות בקשר למדת השיעורים יש לחוש טפי ולהמנע מלשתות יין כלל.

³³ כן שמעתי מהגר"נ קרליץ. ולפי"ז יזהר מלשתות מיץ ענבים בשיעור האסור כנ"ל.

³⁴ כ"ה בשעה"צ שם ס"ק ט, ועיין גם בערוה"ש סעי' ד.

³⁵ עיין רמ"א סי' תע"א סעי' ב. ובמשנ"ב שם ס"ק טו כתב דאין למנהג הזה טעם. ועיין בכף החיים ס"ק כז שכתב ליישב משום חיבוב מצוה, כיון דעיקר מצותו מדאורייתא אע"פ שבזמן הזה הוא דרבנן. ועיין גם בערוה"ש סעי' ה.

³⁶ רמ"א שם. והוסיף בערוה"ש שם סעי' ה, דאין לחוש לשבור המצה שמא יאכל מהם, דאין זה רק באיסור דאורייתא.

מלאכה בערב פסח

כא. מלאכה קודם חצות: לפני חצות היום של ערב פסח מותר לעשות מלאכה, אא"כ הוא במקום שנהגו איסור³⁷. וירושלים היא מקום שאין עושים בו מלאכה לפני חצות³⁸.

כב. מלאכה לאחר חצות היום: אסור לעשות מלאכה גמורה מחצות היום ואילך, שהוא זמן הקרבת קרבן פסח. והעושה מלאכה משמטים אותו ואינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה³⁹.

כג. תיקון בגדים: כל המלאכות המותרות בחול המועד, מותרות אף בערב פסח⁴⁰; לפיכך כל שאינו מלאכה גמורה, כגון תיקון בגדים ישנים שנקרעו וכן השלמת כפתורים ולולאות וכד', מותר לתופרם לצורך יו"ט, ואפילו אם יש בו מעשה אומן⁴¹. אך מלאכה גמורה, כתפירת בגדים חדשים, אסור בין לצורך עצמו ובין לצורך אחרים אפילו בחינם, ואף שהוא לצורך יו"ט⁴².

כד. ע"י נכרי: המנהג להקל בעשיית מלאכה ע"י נכרי בערב פסח אפילו בביתו של ישראל⁴³.

³⁷ דין עשיית מלאכה קודם חצות היום, תלוי במנהג המקומות. ובמקומות שנהגו שלא לעשות מלאכה, אין עושים מלאכה מהנץ החמה ואפי' בצנעה. ובמקומות שנהגו לעשות מלאכה, עושים עד חצות היום, כמבואר בשו"ע סי' תסח סעי' ג ובנו"כ. ואף שכתב הרמ"א "ולדין מקום שנהגו שלא לעשות", כבר כתבו האחרונים דאין זה מוסכם, כי יש הרבה מקומות שנהגים לעשות עד חצות, וע"כ תלוי כ"א לפי מנהג מקומו, יעו"ש במשנ"ב ס"ק יב. וכתב בערוה"ש סעי' ה: "וכן הוא עתה שעושים מלאכה בכל מקום, והלואי שיפסקו מלעשות מלאכה בחצות".

³⁸ פ"ח סי' תסח ס"ק ג, ע"פ דברי התוס' בפסחים דף יד ע"א שהביאו מהירושלמי לנהוג בירושלים איסור. וכ"כ בלוח א"י וכן הורה מרן הגרי"ש אלישיב. הנה לפי"ז על תושבי ירושלים להסתפר לכתחילה לפני ערב פסח, לחוש לדעת השו"ע לקמן סי' תסח סעי' ה, דהתירו בג' אומניות אף להתחיל רק במקום שנהגו לעשות מלאכה, והרמ"א שם פליג דאף במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה, מ"מ ג' אלו שרי להתחיל. ולמקילים להסתפר בירושלים ער"פ קודם חצות יש להם על מה לסמוך, בדבכה"ח תסח ס"ק לב כתב בשם האדרת אליהו שהמנהג בירושלים היה להקל בזה. וכ"כ בבית דוד סי' רמג, דאף שמנהג עירו סלוניקי היה שלא לעשות מלאכה הקילו בתספורת קודם חצות. ויעויין בנחפה בכסף שכתב דנהגו הספרדים להקל בזה כרמ"א, ומסיק שנכון להזהר בזה. וראה בילקוט מעם לעז דיש להסתפר וכן לגזוז צפרנים לפני ערב יו"ט. וכל זה כאמור במקומות שנהגו שלא לעשות מלאכה קודם חצות, אך במקומות שהמנהג לעשות מלאכה קודם חצות ליכא למיחש למידי.

³⁹ שו"ע סי' תסח סעי' א ומשנ"ב ס"ק ב. וכתב הרמב"ם פ"ח מיו"ט הי"ז, שאם לא נידוהו מכין אותו מכת מרדות, ועי"ש במ"מ שהשמתא חמורה ממכת מרדות. ויום זה חמור מע"ש ועיו"ט כמבואר שם ברמב"ם הי"ח.

⁴⁰ כתב המשנ"ב סי' תסח ס"ק ז, דכל מה שמותר לעשות בחוה"מ כגון דבר האבד או שעושה מעשה הדיוט ולא מעשה אומן ויש בו צורך המועד וכיו"ב משאר דברים המותרים בחוה"מ, כ"ש שמותרים בער"פ אחר חצות היום.

⁴¹ שו"ע סי' תסח סעי' ב, ומשנ"ב ס"ק ח ושעה"צ אות י.

⁴² שם. ויש לעורר על כך שישלימו תפירת הבגדים החדשים לכבוד יו"ט מבעוד מועד, ולא להכשל בתפירת הבגדים החדשים בער"פ אחר חצות. ונראה דתיקון כל דהו, כגון לקצר להאריך או לתפור מכפלת בבגד חדש, לא חשיב עשיית בגדים חדשים שאסור, אלא תיקון בגדים שמותר לצורך יו"ט, אף דלכתחילה עדיף טפי שיעשה זאת קודם לכן. כך שמעתי מהגר"נ קרליץ.

⁴³ שו"ע סי' תסח סעי' א, וברמ"א. וביאר במשנ"ב ס"ק ה, הטעם לפי שלא אמרו אמירה לנכרי שבות אלא בשבת ויו"ט וחוה"מ, אבל ער"פ שאין בו קדושת יו"ט מותר לנכרי לעשות מלאכה. וגם בני ספרד נהגו להקל בעשיית מלאכות ע"י

כה. כיבוס וגיהוץ: אין לכבס בגדיו אחר חצות⁴⁴. ומותר להוליך כליו לכובס נכרי לכבסם⁴⁵. מותר לגהץ בגדי חג⁴⁶, וכן מותר לצחצח נעליו⁴⁷, וי"א שראוי שלא לצחצח נעלים אחר חצות⁴⁸.

כו. תספורת: לא יסתפר אחר חצות היום⁴⁹. ובדיעבד יכול להסתפר ע"י נכרי אבל לא ע"י ישראל אפילו בחינם⁵⁰. לכתחילה יגזזו צפרניו לפני חצות היום, ואם שכח מותר לגזוזן אף אחר חצות⁵¹.

כז. כתיבה: מותר לכתוב ספרים או חידו"ת לעצמו, אבל לאחרים אסור אפילו בחינם⁵².

כח. להקזי דם: אסור להקזי דם בערב פסח⁵³. לפיכך אין לקבוע ניתוח מתוכנן ליום זה, וכן ראוי להמנע מתרומת ובדיקת דם ביום זה במקום שאין צורך כל כך⁵⁴.

נכרי וכמשי"כ בשלחן גבוה ס"ק ב ובכח"ח כאן, וכן הוא כללא דפסק, דכאשר מרן בשו"ע מביא ב' דעות 'יש' ו'יש', הלכה כסברא אחרונה, ובפרט שהוא מידי דרבנן.

⁴⁴ משנ"ב סי' תסח ס"ק ז, שהוא בכלל מלאכה גמורה ואסור. ועיין בשמירת שבת כהלכתה פרק מב הע' קלט, שנסתפק אי שרי להכניס את הכביסה לתוך המכונה אחר חצות ואינו צריך לעשות דבר אלא רק להפעיל את כפתורי ההפעלה, ול"ד לאיסור כביסה בחוה"מ, דהתם אסרינן כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול וזה לא שייך כאן, או דלמא אזלינן בתר מחשבתו והכביסה מתכבסת ע"י מלאכה גמורה ע"כ. ומרן הגרי"ש אלישיב הורה לאסור הפעלת המכונה כביסה לאחר חצות ע"כ. ונראה דמותר להפעיל מכונת כביסה לפני חצות אף שמתכבס והולך אחר חצות היום, וכן שמעתי מהגר"נ קרליץ. וע' בספר נחמת ישראל פט"ו סעי' ב-ג ובהע' שם.

⁴⁵ משנ"ב סי' תסח ס"ק ז. וכ"ה בא"ר שם, דאפילו מלאכה גמורה מותר ע"י נכרי וכנ"ל בסעי' הקודם. ובכל האופנים שהתירו כיבוס בחוה"מ המבוארים בסי' תקלד כבגדי קטנים, או מי שאין לו אלא חלוק א', הירצא מבית האסורים וכד', שבזה ודאי מותרים בער"פ.

⁴⁶ שו"ת בית דוד סי' רצט. וכן בארחות רבינו ח"ב עמ' נו, שאחותו של מרן החזו"א צוק"ל שאלה אותו אם מותר לגהץ, והשיב לה להיתר אם נצרך הבגד ליו"ט.

⁴⁷ דכיון שרבו המתירים לצחצח נעלים בחוה"מ - שו"ת מלמד להועיל או"ח סי' קיג; שו"ת יגל יעקב סי' כה; שו"ת חלק לוי סי' קפב. ואף שבספר זה השלחן ח"ב סי' תקלד שאל את מרן החזו"א צוק"ל והשיב לו דנוהגים שלא לצחצח בחוה"מ, וכ"ה בשו"ת לבושי מרדכי תליתאי או"ח סי' ו, ושבילי דוד או"ח סי' תקלד, שהחמירו שלא לצחצח נעלים בחוה"מ, מ"מ בער"פ דקיל טפי מחוה"מ, י"ל דשרי לכו"ע. וכ"כ בשערים מצוינים בהלכה סי' קיג ס"ק ו. וע' מג"א סי' תס"ח ס"ק ג.

⁴⁸ כן הורה מרן הגרי"ש אלישיב, וכן שמעתי מהגר"נ קרליץ.

⁴⁹ מג"א סי' תסח ס"ק יג, ומשנ"ב ס"ק ה.

⁵⁰ משנ"ב שם. ויעוי' בשערים מצוינים בהלכה סי' קי"ג ס"ק ו בשם הש"ך ונקה"כ סי' שצט ס"ק יב, שאם אין אחר, מותר גם ע"י עצמו, כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול. ואמנם המג"א שם אוסר אפי' ע"י נכרי, הואיל ומטה ראשו ומסייע. אמנם הב"ח בשם המהרש"ל כתב להיתר ע"י נכרי אבל לא ע"י ישראל ואפי' בחינם, וכ"ה דעת הרבה פוסקים. ולאשה לצורך ל"ט או צניעות, מותר להסתפר אפי' אחר חצות.

⁵¹ משנ"ב סי' תסח ס"ק ה ושע"צ אות ז.

⁵² שו"ע סי' תסח סעי' ב, ומשנ"ב שם ס"ק ט, דביאר טעם ההיתר דכל שכותב לעצמו, אינו מכוי' לכתובה גמורה והגונה, ואינו אלא כתקון בעלמא שהתירו לצורך המועד. וכל שעושה לצורך אחרים שיוכלו לקרוא, ע"כ עושה כתיבה הגונה וגמורה והוי מלאכה גמורה.

⁵³ כתב הרמ"א סו"ס תסח נהגו שלא להקזי דם בשום עיו"ט ואין לשנות. ועי"ש במשנ"ב ס"ק לח הטעם.

⁵⁴ יעויין במשנ"ב שם דבמקום סכנה כבר דשו בו רבים ושומר פתאים ה'. וכתב בתורת היולדת פרק מו סעי' ה, דיש להמנע מלעשות נתוח קיסרי בערב יו"ט פרט למקרים של פקו"נ. ויעוי' בציץ אליעזר ח"ב סי' מו, שאם נקבע תורו

הכנת צרכי הסדר

כט. הכנה מבעוד יום: מצוה להכין כל צרכי הסדר מבעוד יום⁵⁴, כדי שיוכל לערוך את הסדר מיד בבואו מבית הכנסת בעוד התינוקות ערים⁵⁵. ויתפלל מעריב תיכף בזמן וימהר לילך לביתו⁵⁶.

ל. עריכת השולחן: יש לערוך את השולחן בצורה נאה ולהרבות בכלים נאים כפי יכולתו⁵⁷.

לא. הכנת צרכי הקערה: יכין את קערת ליל הסדר מבעוד יום⁵⁸, הקערה כוללת ג' מצות, מרור, חרוסת, כרפס, מי מלח, זרוע, ביצה. ואין צריך להכין קערה לכל אחד מהמסובים, אפילו אם הם אוכלים על שולחנות נפרדים, אלא רק לפני בעל-הבית, ושאר המסובים יטלו ממנו⁵⁹.

לב. יכין החרוסת מבעוד יום, ואם לא הכין החרוסת מבעוד יום, עיין במקורות והערות⁶⁰.

לנתוח בעיור^ט, ויש חשש שאם לא יבצע הניתוח שנקבע לו באותו יום יתבטל תורו ויצטרך להמתין זמן רב עד שיגיע תורו שנית, ויש בזה סבל ויסורים לחולה, יש להתיר. והכל לפי החולי ולפי האדם. ולכאורה היה נראה להתיר הוצאת מעט דם לבדיקה שאינו בכלל זה וכ"ה ברבבות אפרים ח"א סי' שמ, אמנם בתורת היולדת שם כתב להמנע גם מזה. וכתב המשנ"ב שם ס"ק לח, דבעיור אחרון של פסח הכל מותר דאינו רגל בפני עצמו. ואם צריך להקזי במקום סכנה, שרי, דכבר דשו בו רבים ושומר פתאים ה'.
⁵⁵ שו"ע סי' תעב סעי' א. ונראה דאף מי שאין לו תינוקות וקטנים בביתו, חייב בהכנה מבעוד יום, דנאמרו בזה טעמים נוספים, יעויין בערוה"ש סי' תעב סעי' ב. ועוד דגם בשבת יש לערוך השולחן קודם שבא מבית הכנסת כמ"ש בשו"ע סי' רסה סעי' א ובמשנ"ב שם ס"ק ג. ועיין סי' תע"ב בשע"צ אות ב, שכתב דיתכן ועיקר מצות השאלה והתשובה היא בשעת אכילת המצה והמרור שאז ישאלו התינוקות מדוע אוכלים וישיב להם, ולכן יש להשתדל שיהיו ערים בשעת אכילת המצה והמרור, דעיקר התמיה של התינוק הוא בשעה שרואה המעשים בעיניו, והניח בצ"ע.
⁵⁶ משנ"ב סי' תעב ס"ק ב, ובערוה"ש סעי' ב. ואם מתפלל ערבית קודם צאה"ב צריך לחזור ולקרא קריאת שמע לפני הסדר, עי' משנ"ב סי' רסז ס"ק ו, ולא יסמוך על קריאת שמע שעל המטה. דכיון שעוסק בסיפור יציאת מצרים עד שתחטפנו שינה, שמא ישכח ולא יקרא ק"ש. אין לקדש קודם צאת הכוכבים - שו"ע סי' תעב סעי' א.
⁵⁷ שו"ע סי' תעב סעי' ב. ועי"ש במשנ"ב ס"ק ו שאמרו על המהרי"ל שהיו לו משכונות של נכרים כלים נאים ולא היה משתמש בהם כל השנה רק בליל הסדר היה מניחם על שולחן מיוחד לשמוח בראייתם. ומובא בסידור חת"ס שהחת"ס היה עורך בעצמו את השולחן הסדר בכל מיני הידור וזריזות נפלאה ובשמחה עצומה. וכתב הבן איש חי שנה שניה פ' וירא אות יז, דבשעה שעורכים את השולחן יש נוהגים לומר הפסוק יחזקאל מא, כב: "וידבר אלי זה השולחן אשר לפני ה'".

כתב המשנ"ב סוס"י תסז ס"ק פח בשם ספר התניא והפמ"ג, שכל עניני הפסח לא יעשה ע"י עבד⁶¹, וכן ראוי שלא יעשה ע"י קטנים. ועי' במקור חיים שם שכתב דאפי' הנוהגים בכל השנה להשתמש בגוים בעניני מאכלים, לשלוח על ידם ומסיעים בתיקון בישולם, צריך למנוע בפסח כי המה אוכלים לחם וגם מלבושם מלוכלך בחמץ.
⁵⁸ חיי אדם כלל קל דיני הסדר סי' א. ויש הנוהגים להביא הקערה לשולחן קודם הקידוש - פמ"ג משב"ז תפו. ומובא בסידור החת"ס בשם בעל מכתב סופר שראוי לכל ירא ה' לסדר שולחנו בער"פ אחר חצות.
⁵⁹ שו"ע תע"ג סעי' ד ומשנ"ב שם ס"ק יז. יש המניחים בקערה גם חומץ ומי מלח, כמבואר ברמ"א שם ומנהג העולם להניחם מחוץ לקערה - כה"ח סי' תעב ס"ק נח.

⁶⁰ מותר לחתוך הפירות ביו"ט אפי' דק ובלא שינוי, הכמות שצריך לאותו היום - משנ"ב סי' תקד ס"ק יט. ואם צריך לדוך את התבלינים, יעשה בשינוי מעט משנ"ב שם וס"ק יא. וכיום שמצוי חרוסת מוכנה ורק משרים את עיסת החרוסת ביין, שרי להשרותה ביו"ט ביין דמלאכת לישא מותרת ביו"ט. כמבואר בהל' יו"ט סי' תצה סעי' א וסי' תקן סעי' ג.

לג. לכתחילה יש להכין מי מלח מבעוד יום, ואם לא הכין מבעוד יום יכין בלילה, ועיין במקורות והערות⁶¹.
 לד. זרוע וביצה שנהגו להניח בקערה צולים מבעוד⁶², וכן הלוקחים ירק מבושל לכרפס, יבשלו מבעוד-יום.
 לה. בדיקת חסה: הלוקח למרור חסה, יבדוק העלים מתולעים מבעוד יום⁶³. ואם לא בדק מבעוד יום עיין במקורות והערות⁶⁴. והלוקח תמכא - 'חריין' למרור, יפוררנו מבעוד יום⁶⁵.

⁶¹ יש שכתבו דצריך שינוי דהיינו שיתן קודם המים בכלי ואח"כ המלח - חיי אדם כלל ק"ל סי' יט ס"ק א. קצור שו"ע סי' קיח סעי' ד ובמסגרת השלחן על קצור שו"ע שם העיר שמדינא מותר ביו"ט לעשות בלי שינוי. ובסידור היעב"ץ החמיר דביו"ט אין לעשות מי מלח עזים אלא רק באופן שהמלח יהיה פחות משני שליש אבל לא יותר מזה וכמו לענין שבת כמבואר בסי' שכ"ב בעי' ב. וכבר העירו שבגמ' ושו"ע לא הוזכר זה רק בשבת ולא ביו"ט, ואפשר דמקור דבריו הם מדברי הרמ"א סי' תקי סעי' ז דהביא דיש מחמירים למלוח ביו"ט באופן שנראה כמעבד והמשנ"ב שם ס"ק כז כתב דטוב לחוש לדבריהם לכתחילה.
⁶² נהגו לקחת שני תבשילים זרוע זכר לקרבן פסח, וביצה זכר לקרבן חגיגה ונהגו שיהיו צלויים, עיין שו"ע ורמ"א תעג סעי' ד.
אם לא צלה מבעוד יום: לכתחילה יש לצלות מבעוד יום ואם שכח לצלותם מבעוד יום, וצלאם בלילה (כשחל בחול), את הזרוע אסור לאכול בלילה דאין אוכלים צלי בלילה - ויזהר לאוכלו ביום דאין היתר לצלות ביו"ט אלא א"כ לצורך אכילה ביו"ט, ואת הביצה יכול לאכול בלילה, דאין איסור לאכול ביצה צלוי בלילה. ובסידור היעב"ץ כתב דאין לבשל או לצלות הביצה בלילה, כיון שאין טעמה פג אם יצלנה ביום. וכתב שם הרמ"א שנהגים לצלות הביצה דחוששים לדעת הפוסקים שחגיגה צריכה צליה עיי"ש שעה"צ אות לו. וכתב החיי אדם כלל קל סי' ו: "רע עלי המעשה שזורקים הזרוע והוא ביזוי מצוה. ומצוה להניחו ביו"ט ביום בתוך הצלי שצולים ליו"ט ואוכלים אותו". הו"ד במשנ"ב שם ס"ק לב.
⁶³ אור היום יפה לבדיקה ולכן יבדקנו ביום, ועוד דבליל הסדר חיישינן שלא יבדוק יפה מפני המהירות - עיין בילקוט מעם לועז פרשת בא עמ' שכב, וביו"ט איכא למיחש שיכשל באיסור בורר, מוקצה ועוד. וכתב החת"ס בתשובה או"ח סי' קלב: "רגיל אני לדרוש בשבת הגדול ומי שאין לו אנשים מיוחדים מסוימים בעלי יראת ה' הבודקים ומנקים אותו מרחש תולעים קטנים הנמצאים מאוד מאוד בימי הפסח ואינם נכרים לחולי הראות וכו', חלילה מלהכשל בלאוין הרבה אפי' בספק משום קיום עשה דרבנן, דמרור בזה"ז דרבנן". ואמנם כיום מצוי חסה מגידול מיוחד שנקיה בדר"כ מתולעים, ומ"מ יש לשוטפה היטב ובדיקת העין, לודא שאין כלל תולעים.
⁶⁴ עיין חזו"א או"ח סי' מז ס"ק טו, שהתיר להסיר זבוב או שאר מוקצה מהכוס והקערה בשבת באופן שאין בו משום בורר, ואין בזה משום טלטול מוקצה, וכש"כ כשמאוס דשרי דהוי כגוף של רעי, ולכן כשבודק בלילה אם מצא תולעת לא יסירנה לבדה, אלא יחתוך קצת מן העלה שהתולעת מונחת עליו. ונראה דבכה"ג שלא בדק עלי החסה מבעוד יום, עדיף טפי לצאת יד"ח בקלחים, שבהם אין מצוי כ"כ תולעים, ויוצאים בו יד"ח מרור, ע' כה"ח סי' תע"ג אות עה וע' שו"ת מנח"י ח"ז סי' לא ועיין משנ"ב תע"ג ס"ק לו.
 החסה ללא תולעים מגידול החממות, ברכתה בורא פרי האדמה ויוצאים בה יד"ח מרור, ואין זה נידון כגידולי עציץ שאינו נקוב.
⁶⁵ יש הנוהגים לקחת תמכא - חריין למצוות מרור, ואף שהיא נמנית שלישית במשנה בפסחים פ"ב מ"ו, כמבואר במג"א סי' תעה ס"ק י וחי' תעג ס"ק יח, וכ"כ בהגהת החת"ס שכן נהג רבו רבי נתן אדלר זצ"ל, וכן נהגו רבים. וכתב החו"ד בהגדת מעשה נסים, שאין יוצאים יד"ח בחריין מפורר, לפי שאין זה דרך אכילתו, ועיין במשנ"ב סי' תקע ס"ק לו ובשעה"צ שם אות מו, שפסק כרוב האחרונים שאוכלים אותו מפורר, ושכן דעת הגר"א, וכ"כ בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' ט, בשם גדול א', וכנראה שנתכוון לרבינו החת"ס. וכתב במעשה רב סי' קצא, דהגר"א נהג שלא לפורר החריין קודם ביאתו מביהכ"נ כדי שלא יפוג הטעם דאז אינו יוצא בו, אלא יפורר אותו אחר שחזר מביהכ"נ ומכסים אותו בכלי, וכשמתחילים הסדר משאירים אותו גלוי כדי שתפוג קצת חריפותו. הו"ד במשנ"ב סי' תעג ס"ק לו.
 ויש להעיר, דהעושים כן צריכים לשנות בטחינה, וכגון שיטחון אותו במגדרת 'פומפיה' על השולחן או על המפה ולא בתוך כלי, כמבואר ברמ"א סי' תק"ד סעי' א, ובמשנ"ב שם ס"ק יט ושעה"צ שם. ואמנם מנהג רבים לפורר החריין

לו. הפרשת חלה: יש להפריש חלה מן המצות מבעו"י, לפי שאסור להפריש חלה ביו"ט⁶⁶. שכח להפריש חלה מבעו"י ואין לו מצה אחרת, יכול להפריש בביה"ש קודם צאה"כ⁶⁷. ואשה שקבלה שבת ויו"ט בהדלקת נרות ושכחה ליטול חלה, מותרת להפריש חלה קודם צאה"כ⁶⁸. וכן יזכור להפריש תרו"מ מכל הפירות והירקות ושאר המצרכים הטעונים הפרשה. יזהר להטביל כלים חדשים הטעונים טבילה מבעו"י.

לו. נרות: יש להכין נרות גדולים להדלקת נרות שידלקו עד לאחר הסעודה⁶⁹, וידביק הנרות לפמוטות מבעו"י⁷⁰. והנהגים להדליק בפתיל צף - לכתחילה יכין הפתילה מבעו"י⁷¹.

לח. פתיחת אריזות: יפתח את חבילות המצות ופקקי הברגה של הבקבוקים וכן שאר האריזות החתומות וסגורות מבעוד יום, כדי שלא יצטרך לפותחן ביו"ט⁷².

מערב יו"ט וסוגרים בכלים אטומים עד הסדר כדי שלא תפוג חריפותו, וכ"ה בארחות רבינו בשם הקה"י ח"ב עמ' עה אות סג וסד.

טחינת חזרת דק דק: ושמעתי להעיר מהגאון רבי נסים קרליץ, דאין לרסק את החריין במיקסר דק דק, דאם נעשה כעין דייסא אפשר דאין זה דרך אכילתו, וחיישינן דלא יוצאים בו יד"ח.

לעשר על הבלוע בסכין: כשמעשרים את החזרת יש לעשר גם על הבלוע בסכין שבו חתך את החזרת, דאגב חורפיה דחזרת ודוחקא דסכינא בלע וכמבואר ביו"ד סי' צו, ובדיעבד אם לא כיוון בהדיא כשעושר, חל המעשר גם על הבלוע בסכין, דלב ביי"ד מתנה על כל כיו"ב וכדפסק בשו"ע יו"ד סי' שלא סעי' ג' - שמעתי מהגר"ב צ' פלמן.

⁶⁶ וכתב השו"ע בסי' רס סעי' ב דבע"ש סמוך לחשיכה ישאל לב"ב עשרתם הפרשתם חלה וכו', ובמשנ"ב שם ס"ק י"ג כתב דכעת אין נוהגים לשאול בחו"ל על חלה, אך בער"פ בודאי צריך לשאול. ועיין שו"ע סי' תקו סעי' ג-ד ובמשנ"ב שם. במצות אפיית יד נוהגים לעשות עיסות קטנות פחות משיעור חלה מחשש חימוץ כמבואר היטב בשו"ע סי' תנו סעי' א ובמשנ"ב שם, ואחר האפיה צריך לצרפם כדי לחייבם בחלה, ובדיני צירוף סל עי"ש בשו"ע ונו"כ.

⁶⁷ דלא גזרו שבות במקום מצוה, משנ"ב סי' רסא ס"ק ד. ובחלת חו"ל אסור, דיכול לאכול בלא הפרשת חלה ולשייר מעט עד אחר שבת ולהפריש מן המשויר. ועיין פמ"ג או"ח סי' תקו א"א ס"ק ח, שהתיר להפריש אפי' בשבת או ביו"ט כשאין לו מצה אחרת, כדי שלא יבטל מצוות הלילה, והניח בצ"ע, ועי' בשש"כ פי"א הע' נח.

⁶⁸ כתב בשו"ת שואל ומשיב (תנינא ח"ב סי' כד) דמותרת להפריש חלה, דקבלת שבת ויו"ט שקבלה היתה בטעות, שאם היתה זוכרת שעוד לא הפרישה חלה, לא היתה מקבלת שבת ויו"ט עליה, וכע"ז בט"ז סי' תר ס"ק ב.

⁶⁹ כ"כ בהגדת מועדים חומנים עפ"י המשנ"ב סי' רע"ג ס"ק לב, דעיקר חובת ההדלקה הוא במקום שאוכלים. ויזכור לכוון את השעון שבת שהאור יכבה מאוחר יותר לבלי הסדר. ועי' שו"ת מהר"י אסאד יו"ד סי' קע.

⁷⁰ משנ"ב סי' תקיד ס"ק יח עפ"י מג"א שם ס"ק ו.

⁷¹ פתיל צף הוא פתיל שמכניס בתוך פקק שעם העשוי לכך. וכתב בקובץ מבית לוי ח"ב עמ' יא דדעת הגר"ש וואזנר דמעיקר הדין מותר להכניסו ביו"ט, דנתינת הפתילה לתוך העיגול אינה להשלים צורת הכלי, אלא הפקק הוא בית קיבול המחזיק את הפתילה המיועדת להדלקה לבדה. ולא דמי להכנסת האבנט במכנסיים ולא להכנסת רצועה במנעל עי' שו"ע סי' שיו. והגרש"ז אוירבך זצ"ל מתיר עיין הוספות לספר שש"כ פל"ג הע' מג ומ"מ לכתחילה ראוי להכניסם מערב יו"ט, כי לפעמים צריך לקרעם ולקבם, ויש בזה חששות לעשית כלי ומחותר. ובספר הלכות המועדים ס' י"ח כתב שחוששים בזה לתיקון מנא ועי' בזה שו"ת מנח"י ח"י סי' עט אות ב. הנהגים להכין פתילות מצמר גפן וכד', ראוי לכתחילה להכין בער"פ הפתילות גם לשבת חוה"מ ולשביעי של פסח, ואף שהרמ"א בסי' תקמא סעי' א התיר לכתחילה לתקן פתילות בחוה"מ, מ"מ המשנ"ב שם ס"ק ג הביא מחיי אדם שלכתחילה נכון להכניס מערב יו"ט, ובדיעבד מותר.

⁷² דחיישינן בכל זה משום תיקון מנא דעשית כלי ומחיקת האותיות וקריעתם, ואם שכח לפתוח החבילות מבעו"י יפתחם באופן שלא יהיו האריזות ראויות לשמוש, ובזהירות שלא יקרע האותיות או הצוירים שע"ג האריזות - חזו"א או"ח סי' סא ס"ק ב, ושו"ת אג"מ או"ח ח"א סי' קכב. ואם שכח לפתוח הפקקים בעיו"ט, יש המקילים לנקוב חור רחב בפקק במקום שאין כתב, ואח"כ לפותחם, ובפקקים של פלסטיק אף שנראה דאין בזה חשש משום עושה כלי שכבר

לט. בדיקת כפולות ונפוחות: יש לבדוק את המצות מבע"י אם אין בהם כפולות ונפוחות.⁷³

הכנה לליל הסדר

מ. ראוי לטבול בערב יו"ט כדי לטהר עצמו ברגל, ומצוה לרחוץ את גופו ולחוף ראשו במים חמים אחר חצות, וכן לגלח שערותיו וליטול צפרניו (וראה לעיל סעי' כו)⁷⁴.

מא. ראוי ללבוש בגדי יו"ט בערב פסח מחצות היום, שהוא זמן הקרבת הפסח ונחשב כיו"ט⁷⁵, בגדי יו"ט יהיו נאים וחשובים משל שבת⁷⁶. ראוי להתפלל מנחה גדולה שהרי תמיד דבין הערביים קודם להקרבת הפסח.

מב. נהגו לומר בערב פסח לאחר מנחה 'סדר הקרבת קרבן פסח'⁷⁷.

מג. ראוי לעיין בערב פסח בהגדה של פסח ובמפרשים⁷⁸.

מד. הגדות ומחזורים חדשים יש לבדוק קודם החג שלא יהיו הדפים דבוקים, ואם היו הדפים נפרדים ונדבקו אח"כ בעת הכריכה מותר להפרידם ביו"ט, אך יש להזהר משום מחיקת אותיות⁷⁹.

מה. בערב יו"ט קודם לסדר, יפשפש במעשיו ויהרהר בתשובה על מעשיו אשר לא טובים, ויקבל על עצמו שמהיום והלאה לא ישוב עוד אליהם⁸⁰.

צורר	מתוך הספר מכתבי רבי עקיבא איגר מכתב י"ב	מנו
ממר	"גם צריך להזכיר בענין ע"פ כי בזמן שהיו ישראל שרוים על אדמתן ה' לנו י"ט בשמחה ובשחיטת	פל עם
73 ונ	פסח וקריאת הלל, וכעת בעונותינו צריכים עכ"פ לעשות זכר לזה ולנהוג בו קדושת היום, להיות ירא	פ
מקור	וחרד ועוסק במצוות כל היום בביעור ובביטול חמץ ותיקון והכנת הסדר. ואחר חצי היום אסור מדינא	ה
שאי	במלאכה, וראוי להסתפר קודם חצי היום. גם צריך ליזהר באיסור אכילת מצה כל היום זולת אם יוכל	ה
כתב	לבשל מצה דהיינו בישול ממש ולא יערה הרוטב לחוד". (משום דיש הסוברים שעירוי כלי שני או שמבשל רק	טע"ה
ונפר	כלי, ובכלי שני יוצא מן הדין יד"ח מצה כמבוא בס' תס"א במג"א סק"ח ולפיכך אין לאוכלו בערב פסח).	אצל
יודע		
חכם דיבוקם היטב.		

74 חיי אדם כלל עט סי' א. וכה"ח תסח ס"ק קא. ובמשנ"ב סי' רס ס"ק ה שדין ערב יו"ט כדין ערב שבת וכ"ה במשנ"ב סי' תעא ס"ק כב.

75 עיין רמב"ם פ"ח מיו"ט הי"ח דזמן זה נחשב ליו"ט, ולכן יש איסור מלאכה בער"פ אחר חצות, וכ"כ בתשובות והנהגות ח"ב או"ח סי' ריג.

76 שו"ע סי' תקכט סעי' א ומשנ"ב ס"ק יב.

77 משנ"ב סי' תעא ס"ק כב.

78 וכתב היעב"ץ בסידורו בהגדה של פסח בפסקה "יכול מראש חודש", שבאמת הקפידו שלא להקדים אמירת ההגדה בשבת הגדול, והוסיף דקעבר משום 'בל תוסיף' (וצ"ע בכוונתו בזה ואכמ"ל), ומ"מ הוסיף דאף שאין לומר ההגדה בער"פ וכדרך שהקפידו על אכילת מצה בער"פ, מ"מ מצוה רבה לטרוח מקודם לירד לעומקה, וכן נאה וראוי לכל יר"ש באמת לעיין בה תחילה, אך לא יוציאנה בשפתיו בקריאה ממש, עי"ש בדבריו.

79 שו"ע סי' שמ סעי' יד, ומשנ"ב ס"ק מה.

80 ויגד משה עמ' ע, ע"פ דברי תלמידי הבעש"ט זי"ע. יש נוהגים ללמוד בער"פ באגרתו של הגאון רבי שמשון מאוסטרופולא, הנדפס בחלק מזהגדות של פסח, בענין הרמזים ע"פ הסוד של הסימנים דצ"ך עד"ש באח"ב כמובא

באגרת, וכתב שם בסוף האגרת: "כל המעיין בסוד נפלא ונורא הזה... בערבי פסחים מובטח לו שהוא ניצול כל השנה מכל מכשול ומיתה משונה ושום אונס, ואל ימשלו בו אויביו, וכל שונאיו יפלו תחתיו, ובכל אשר יפנה יצליח וישכיל, אמן סלה".